

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук,

Науково-дослідний інститут українознавства

Міністерства освіти і науки України

(Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6463-0920>

Електронна пошта: ukr.etnolog_fus@ukr.net

ВНЕСОК УКРАЇНЦІВ У ПЕРЕМОГУ НАД НАЦИЗМОМ: БОЙОВИЙ І ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВЕТЕРАНА ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ГВАРДІЇ СЕРЖАНТА СТЕПАНА ФІГУРНОГО

У статті проаналізовано внесок українців у перемогу над нацизмом на прикладі бойового і життєвого шляху ветерана Другої світової війни гвардії сержанта Степана Фігурного. Показано, що під час війни багато країн і народів постраждали від воєнних дій, особливе місце серед них займають Україна та український народ. Виявлено, що етнічні українці у 1939–1945 рр. були вояками багатьох армій. З'ясовано, що переважна більшість українців перебували у лавах збройних сил СРСР і самовіддано боролися з нацизмом. Доведено, що завдяки жертовності мільйонів українців, у тому числі й С. Фігурного, гітлерівська Німеччина була розбита і капітулювала.

Ключові слова: Україна, українці, Друга світова війна, нацизм, тоталітаризм, Степан Фігурний.

Постановка проблеми. Під час неоголошеної російсько-української гібридної війни, особливо після 24 лютого 2022 р., коли розпочалося широкомасштабне вторгнення російських військ на терени України, гостро постало питання об'єднання громадян Української держави у протидії окупантам. У консолідації громадянського суспільства має дуже вагоме значення національна

пам'ять й знання власного історичного минулого. Використання у національно-патріотичному вихованні громадян України прикладів героїзму наших батьків, дідів і прадідів допоможе пришвидшити перемогу над рашистами.

Актуальність заявленої проблематики полягає у тому, що, аналізуючи внесок українців у перемогу над нацизмом на прикладі бойового та

життєвого шляху С. Фігурного, ми маємо можливість сконцентрувати свою увагу на долі звичайного червоноармійця і розкрити тим самим як закономірності, так і особливості буття українського народу у ті складні буремні часи.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. З часу відновлення української державності в 1991 р. проблема вивчення внеску України і українців у перемогу над нацизмом зацікавила багатьох учених. Окремі аспекти даної проблематики висвітлювали такі дослідники: М. Боровик, П. Брицький, Д. Веденєєв, І. Герасимов, С. Грабовський, В. Гриневич, Т. Гунчак, Л. Зарічняк, А. Іржавська, А. Кентій, В. Косик, В. Коваль, М. Коваль, В. Король, В. Кучер, О. Лисенко, І. Муковський, Ю. Ніколаєць, І. Патриляк, І. Перехрест, О. Перехрест, О. Посівнич, О. Романів, Ю. Сорока, П. Чернега та інші.

Разом з тим, долі й особистості пересічних, звичайних українців, які були очевидцями й учасниками воєнного лихоліття, не завжди стають предметом наукового вивчення, тому є нагальна потреба про них писати й показувати, як вони сприяли перемозі над нацизмом. Джерельною базою дослідження слугують свідчення безпосереднього очевидця тих подій С. Фігурного та документи з архіву родини Фігурних.

Мета дослідження полягає в тому, щоби на підставі аналізу джерел і літератури показати внесок українців

у перемогу над нацизмом на прикладі бойового і життєвого шляху ветерана Другої світової війни гвардії сержанта С. Фігурного.

Для досягнення поставленої мети є доцільним вирішення таких дослідницьких завдань: з'ясувати, що українці воювали не лише у лавах Червоної Армії; висвітлити бойовий шлях гвардії сержанта С. Фігурного; охарактеризувати умови, за яких ветерани війни перетворилися з героїв на безправних будівничих комунізму; з'ясувати внесок і втрати українців у перемогу над нацизмом.

Виклад основного матеріалу. З крахом СРСР і з відновленням української державності у 90-х рр. ХХ ст. українці почали отримувати доступ до тієї інформації, яка раніше надійно зберігалася у т. зв. «спецхранах» (спеціальних таємних архівних сховищах). Стало відомо, що у переважній більшості громадяни УРСР не бажали захищати сталінський режим, особливо це стосується тих, хто пережив колективізацію, індустріалізацію та Голодомор 1932–1933 рр. Також виявилось, що етнічні українці у 1939–1945 рр. були вояками багатьох армій: Червоної, Вермахту, польської, угорської, румунської, чехословацької, американської, канадської, французької тощо.

Л. Зарічняк свідчить: «Під час Другої світової 45 875 українців воювали у складі Королівських збройних сил Канади, як у сухопутних частинах, так і у ВМФ та авіації.

Театри бойових дій були в них дуже різні — від Європи (включно із провальною битвою за Дьєпп, висадкою в Італії та операцією «Оверлорд») до Південно-Східної Азії» (Зарічняк, Л. 2013, с. 56–57).

І. Муковський й О. Лисенко наголошують: «Близько 40 тис. американців українського походження воювали в тихоокеанському регіоні, в Малій Азії, Північній Африці, Європі, допомагали здійснювати поставки до СРСР по ленд-лізу, брали участь в операції «Оверлорд» і, нарешті, зустрілися зі своїми земляками — бійцями Червоної Армії на Ельбі в 1945 р.» (Муковський, І. Т. & Лисенко, О. Є. 1997, с. 438).

Після нападу на Францію понад 7 тис. українців виявили бажання зі зброєю у руках захищати Францію, 5 тис. із них, визнаних придатними до дійсної військової служби, у складі «Іноземного Легіону» брали участь у всіх великих боях: за Фландрію, під Седаном, над Сомою (травень 1940 р.), а відтак над Сеною, Марною, Луарою, Соною (червень 1940 р.), також збройні українські відділи (курінь імені Богуна, курінь імені Т. Шевченка та підрозділ поручика Круковського) воювали з нацистами у складі французького Руху Опору (Муковський, І. Т. & Лисенко, О. Є. 1997, с. 439).

Етнічні українці воювали у польських і чехословацьких збройних формуваннях, що створювалися на території СРСР під час Другої світо-

вої війни (Муковський, І. Т. & Лисенко, О. Є. 1997, с. 440).

8 травня 2014 р. Україна й українці вперше у своїй новітній історії віддали шану загиблим у Другій світовій війні одночасно з демократичними європейськими державами і націями. Згідно Указу Президента П. Порошенка 8 травня 2015 р. вперше стало офіційним Днем пам'яті та примирення. Активний процес декомунізації України й українського суспільства для покращання національно-патріотичного виховання громадян України має поєднуватися з поглибленим вивченням й осягненням як минулого Батьківщини, так і дослідженням життєвих звершень її синів і дочок.

Одним із таких десятків мільйонів українців і був мій батько — Степан Якович Фігурний (1923–1989), ветеран Другої світової. Він народився 1 вересня 1923 року у селі Рижавка Жмеринського району Вінницької області у селянській родині Фігурних — Якова Семеновича та Марії Федорівни¹.

У вісім років Степан пішов до школи. Ось так він написав про це у своїй автобіографії, датованій 14.02.1956. Цитуємо документ (тут і надалі) мовою оригіналу: «В 1931 году поступил в Неполную Среднюю Школу в с. Рыжавка. В 1936 году закон-

¹ Посвідка про народження. Свидетельство о рождении УА № 082452. Архів родини Фігурних. Документ.

чил 5 класов Н.С.Ш. С 1937 года до 1941 года работал в колхозе»².

У 14 років С. Фігурний розпочав свою трудову діяльність у колгоспі, де працював аж до німецько-радянської війни. 1 вересня 1941 р. йому виповнилося 18 років, і він мав бути призваний до лав збройних сил СРСР, але на той час Червона армія відступала з України й багатьом пощастило уникнути фронту. Навесні 1944 р. до Вінниччини повернулася влада Рад і вже 25 березня 1944 р. двадцятиоднорічний Степан поповнив лави Червоної армії. 6 травня 1944 р. він прийняв присягу і став рядовим п'ятої роти другого стрілецького батальйону 241-го стрілецького полку³.

Близько місяця тривала навчальна підготовка новобранця. Якщо нацисти майже рік (з кінця липня 1943 і до червня 1944 р.) готували західноукраїнську молодь, яка зголосилася вступити до 14 Дивізії «Waffen SS» «Галичина», то більшовики безжально кидали на фронт українців Лівобережжя і Правобережжя сотнями тисяч без суттєвої підготовки.

С. Фігурний згадував, що в одному з перших боїв їх, іще зовсім необстріляних і непідготовлених новобранців розділили на дві частини. Однією командував молодий, недосвідчений лейтенант, іншою — більш бувалий

і вправний офіцер. Їм командування поставило завдання захопити німецькі укріплення. Перший повів своїх бійців в атаку чистим полем, де їх майже всіх винищив ворожий кулеметник. Другий здійснив обхідний маневр і яром впритул підійшов до «гансів» і зненацька оволодів позицією. Степану пощастило потрапити до більш вправного командира.

Батько розповідав про те, як він одного разу перед боєм копав окоп, викопав, добре облаштував, а потім вже під час артилерійського обстрілу раптово покинув його і перейшов в інше, непідготовлене місце, а через деякий час прямо у той, перший окоп попав німецький снаряд і розтрощив його вщент.

14.07.1944 С. Фігурний був поранений. У його червоноармійській книжці писар записав: «Л. ранен»⁴ [легко поранений — Ю.Ф.]. Хоча насправді він був важко поранений, його череп пробив уламок снаряда. Того дня бійці п'ятої роти отримали наказ захопити панівну висоту і утримувати її до підходу основних сил. Червоноармійці знищили німецький підрозділ й опанували «висотку». Через деякий час солдати Вермахту прийшли до тями і спробували відбити втрачене. Перша спроба, друга, третя, четверта... Дуже швидко оборонці збилися з ліку, ворог наступав, а підмоги не було. Гітлерівці

² Автобіографія. Архів родини Фігурних. Рукопис.

³ Красноармейская книжка. Архів родини Фігурних. Документ. С. 4.

⁴ Красноармейская книжка. Архів родини Фігурних. Документ. С. 4.

зробили перерву й влаштували артобстріл. Потім знов німецька атака, артилерійський обстріл, наступ і так весь день. Під вечір з підрозділу залишилося боєздатних лише декілька бійців, у тому числі і мій батько. Під час того бою він був кулеметником і досить вправно нищив ворога. Але, зрештою, і йому не пощастило, близько розірвався німецький снаряд і його контузило. Прийшовши до тям, червоноармієць Фігурний продовжував вести кулеметний вогонь, проте, уламки наступного снаряду його важко поранили і він остаточно втратив свідомість. Отямився Степан вже у медсанбаті. Згодом йому розповіли, що підійшла така очікувана підмога й опанувала висоту, випередивши німців на якісь лічені хвилини. Ця безіменна висота перетворилася на велику могилу для вояків як Вермахту, так і Червоної армії. Моєму батьку і ще декільком бійцям пощастило, вони отримала важкі поранення, але залишилися в живих. Саме за цей подвиг він був нагороджений 28.03.1945 орденом «Славы III степени» (№ 556618)⁵.

Майже вісім місяців (з 15.07.1944 по 03.04.1945) С. Фігурний перебував на лікуванні у госпіталі. Лише 6 квітня 1945 р. повернувся на фронт та продовжив службу уже в іншій частині, а саме у 178-му Гвардійському полку у сьомій стрілецькій роті.

⁵ Орденская книжка награжденного орденом «Славы III степени», № ордена 556618. Архів родини Фігурних. Машинопис.

Цей підрозділ Червоної армії перебував у складі Першого Українського фронту. Воював С. Фігурний добре, отримав військове звання сержанта і став командиром відділення. Він брав участь у визволенні Праги, був нагороджений медалями «За освобождение Праги» и «За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.»⁶.

У спогадах про війну С. Фігурний згадував, що за взяття у полон якогось дуже важного «фріца» він був представлений до нагороди ще одним орденом «Слави», але вже II ступеня. На жаль, це представлення десь загубилося у штабних кабінетах. Але найкращою нагородою для нього і його родини було те, що він зберіг своє життя! У липні 1945 р. С. Фігурний отримав грамоту від керівництва Першого українського фронту⁷.

Хоча Друга світова війна закінчилася, С. Фігурний і надалі залишався військовослужбовцем. З 20 травня 1946 р. він у званні гвардії сержанта, командира відділення продовжив службу вже у 287-у гвардійському полку (3-й стрілецький батальйон, 9-а стрілецька рота)⁸. У 1947 р. гвардії сержант С. Фігурний завершив строкову службу⁹.

⁶ Красноармейская книжка. Архів родини Фігурних. Документ. С. 5–6.

⁷ Благодарственная Грамота. Архів родини Фігурних. Документ.

⁸ Удостоверение. Войсковая часть. Полевая почта 39246. 17 октября 1946 г. № 400. Архів родини Фігурних. Документ.

⁹ Там само. С. 5.

Повернення до мирного життя було нелегким. І. Патриляк риторично запитує: «Чи ті мрії про ліквідацію колгоспів, про лібералізацію життя, з якими український солдат ішов на бій 1943–1945 рр. було здійснено? Однозначно, що ні. Звільнення принесло реставрацію жорстокого сталінізму, репресії, голод 1946–1947, масові депортації, тривалу пацифікацію Західної України тощо» (Україна і український народ у Другій світовій війні: дискусії. 2010, с. 37).

М. Боровик зазначає, що радянське керівництво під час демобілізації поводитися дуже обережно, оскільки стратегічно тоталітарна держава мала на меті якнайшвидше повернути колишніх солдатів до виробничого процесу, припинити будь-які вимоги щодо винагороди за військову службу, не допустити перетворення ветеранів війни на окрему соціальну групу. Однак поки роззброєння демобілізованих не завершилося, пропаганда прославляла воїна-переможця, змальовувала його як зразкового громадянина й, попри те, що закликала якнайшвидше взятися до відбудови та нових подвигів, тепер уже на трудовому фронті, не забувала нагадати про вдячність Батьківщини своїм рятівникам (Боровик, М. 2013, с. 52).

Після демобілізації С. Фігурний не повернувся в колгосп, а приїхав до міста Жмеринки (районний центр Вінницької області й велика вузлова залізнична станція). 08.04.1947 влаштувався на роботу до Воєнізованої

охорони залізничної станції «Жмеринка»¹⁰.

Так розпочався новий період у житті С. Фігурного. Заробітна платня була невелика, але стабільна. Також він розраховував на грошові доплати та деякі пільги за бойовий орден. Ось що пообіцяла влада героям-фронтовикам, загалом і моєму батькові зокрема: «Фигурный Степан Яковлевич награжден орденом «Славы III степени» № ордена 556618. Имеет право, начиная с июня 45 г. на получение орденских денежных выдач и на другие льготы и преимущества, согласно «Общему положению об орденах Союза ССР»¹¹.

Проте бюрократична система й тут показала своє справжнє обличчя у ставленні до людей, які врятували її від знищення й дали можливість існувати і надалі. На початку 1947 р. Й. Сталін прийняв рішення перетворити 9 травня — День Перемоги на звичайний робочий день (вихідним цей день був у 1945 і 1946 рр.). Але це був лише перший крок. М. Боровик свідчить: «Від 1948-го, коли демобілізація була вже закінчена й, попри побоювання, серйозних політичних збурень не спричинила, виплати й пільги, гарантовані відповідним законом, узагалі припинились. Уже остання хвиля звільнених у запас (призовники, народжені

¹⁰ Трудовая книжка. Архів родини Фігурних. Документ. С. 2–3.

¹¹ Орденская книжка. Архів родини Фігурних. Документ. С. 1–8.

1925 року) не отримувала нічого, окрім одноразової грошової допомоги. Понад те, ще в 1947-му ухвалили рішення про скасування будь-яких виплат і пільг для ветеранів, що були удостоєнні державних нагород. Загальну суму виплат, необхідних, щоб утілити в життя бодай частину пільг, передбачених для орденосців, більшовицькі бюрократи оцінили майже у 3,5 млрд. крб. Визнавши орденські привілеї надто дорогими, держава їх просто скасувала. Відтоді аж до 1978 року для Країни Рад ветерани, за винятком інвалідів, як окрема категорія громадян юридично не існували» (Боровик, М. 2013, с. 53).

За цей цинічний обман С. Фігурний зненавидів цю брехливу владу і цих «дідоводів» (так він називав вище партійне і господарське керівництво СРСР). Його доля стала уособленням звершень мільйонів українців, які героїчного воювали у Червоній армії, а після закінчення війни, завдяки тоталітарній владі, перетворилися з героїв-звитяжців на безправних кріпаків.

За час роботи С. Фігурного на Південно-Західній залізниці у керівництві СРСР відбулися деякі, досить-таки суттєві зміни. У 1964 р. було усунуто з усіх партійних і державних посад М. Хрущова, а його місце посів Л. Брежнєв. Якщо Микита Сергійович не мав майже ніяких сантиментів до колег-фронтовиків (незалежно від їх статусу) і не переймався «воєнним минулим», то Лео-

нід Ілліч навпаки дуже захопився цією проблемою.

З цього приводу М. Боровик зазначає: «Символом нової ери у ставленні до ветеранів стало повернення в 1965 році Дню Перемоги, що став своєрідним «професійним» ветеранським святом, статусу вихідного. Справжнім творцем ветеранського культу СРСР вважають Леоніда Брежнєва. Інколи зміст політики щодо фронтовиків пов'язують із особистими сентиментами нового радянського очільника щодо його бойового минулого. Генсекові, очевидно, подобалося бачити себе у ролі героя війни. Та все-таки «роман» червоної влади з ветеранами мав швидше раціональні причини. Брежнєвська «консервативна еволюція» потребувала соціального опертя. Спільнота колишніх бійців що далі від років баталій, то краще надавалася для такої ролі» (Боровик, М. 2013, с. 54).

До цієї концептуальної зміни політики влади щодо ветеранів батькові було байдуже. Він після 1947 р. їй більше не вірив, а всі нагороди для нього були лише металевими брязкальцями. У 1965 р. С. Фігурний був нагороджений медаллю «XX лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» (Посвідчення не збереглося). У 1970 р. — знаком «25 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.»¹².

¹² Удостоверение к знаку «25 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.». Архів родини Фігурних. Документ.

У січні 1978 р. — ювілейною медаллю «60 лет Вооруженных Сил СССР»¹³. У березні 1985 р. — орденом «Отечественной войны» II ступеня, № ордена 1704652¹⁴ і у квітні того ж року ювілейною медаллю «Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.»¹⁵. У січні 1988 р. — ювілейною медаллю «70 лет Вооруженных Сил СССР»¹⁶. У травні 1985 р. місцева влада привітала батька вітальною грамотою: «Участнику Великой отечественной войны 1941–1945 гг.»¹⁷.

Оригінальний презент подарували С. Фігурному у 1975 р. — повний портфель з художніми творами, мемуарами і науково-популярними книжками, присвяченими війні 1941–1945 рр. Цінність всіх цих нагород була мізерною, бо ветеран потребував реальної допомоги для покращення добробуту своєї родини, якої за життя він так і не дочекався.

¹³ Удостоверение к юбилейной медали «60 лет Вооруженных Сил СССР». Архів родини Фігурних. Документ.

¹⁴ Орденская книжка награжденного орденом Отечественной войны. Д. № 225052. Архів родини Фігурних. Документ.

¹⁵ Удостоверение к юбилейной медали «Сорок лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.». Архів родини Фігурних. Документ.

¹⁶ Удостоверение к юбилейной медали «70 лет Вооруженных Сил СССР». Архів родини Фігурних. Документ.

¹⁷ Участнику Великой отечественной войны 1941–1945 гг. Архів родини Фігурних. Документ. С. 1–4.

Восени 1983 р. С. Фігурний став пенсіонером¹⁸. А через рік він «за долголетний добросовестный труд от имени Президиума Верховного Совета СССР решением исполкома Винницкого областного Совета народных депутатов от 24.X — октября 1984 г. награжден медалью «Ветеран труда»¹⁹.

Помер С. Фігурний 14.07.1989 р.²⁰.

Друга світова війна (1939–1945) стала величезним випробуванням для людської цивілізації. Мільйони загиблих і скалічених, зруйновані міста і села — така ціна перемоги. Від січня 1941 до січня 1945 р. населення УРСР зменшилося з 40 млн 967 тисяч до 27 млн 383 тис. (на 13 млн 584 тис. осіб) (Герасимов, І. О. (ред.). 2000, с. 561).

В. Косик оцінює загальні демографічні втрати у кількості приблизно 14,5 млн (убиті, померлі від хвороб і голоду, евакуйовані, депортовані, мобілізовані, емігранти, втрати у природному прирості) (Косик, В. 1993, с. 455).

Загалом, безповоротні втрати українців і громадян УРСР інших національностей колишнього СРСР упродовж 1939–1945 рр. дослідниками оцінюються в межах від 8 до 10 млн. Тому для поповнення демографічних

¹⁸ Трудовая книжка. Архів родини Фігурних. Документ. С. 8–9.

¹⁹ Удостоверение к медали «Ветеран труда». Архів родини Фігурних. Документ.

²⁰ Свидетельство о смерти. Архів родини Фігурних. Документ.

вtrat воєнного періоду УРСР знадобилося більше 19 років. Загальна довоєнна чисельність 42,9 млн осіб було досягнуто лише у другому півріччі 1960 р., і це був один із більших негативних наслідків Другої світової війни (Лисенко, О., Перехрест, О., Перехрест, І. & Іржавська, А. 2011, с. 777–778).

Висновки. Таким чином, дослідивши внесок українців у перемогу над нацизмом на прикладі бойового та життєвого шляху С. Фігурного, ми прийшли до таких висновків:

під час Другої світової війни багато країн і народів постраждали від запеклих воєнних дій, особливе місце серед них займають Україна та український народ;

етнічні українці у 1939–1945 рр. були активними вояками армій провідних членів антигітлерівської коаліції;

переважна більшість українців перебували у лавах Збройних сил СРСР (призвано до 7 млн осіб) і самовіда-

но боролися з нацизмом, водночас землі України стали одним із провідних театрів військових дій Другої світової війни;

бойова біографія С. Фігурного — приклад жертвності мільйонів українців, зусиллями яких, у тому числі гітлерівська Німеччина була розбита і капітулювала;

для української воєнно-історичної науки видається важливим й пізнавальне перспективним (у рамках методологічних напрямків історії повсякдення, мікроісторії, просопографії тощо) дослідження доль («бойового шляху») рядових воїнів і командирів доби Другої світової війни та звільнення України від гітлерівських загарбників;

наведений напрям досліджень, на нашу думку, є продуктивним не тільки з погляду акумулювання воєнно-історичних знань, а й для розвитку пам'яттєво-меморіальних студій, історичної біографістики, воєнної соціології, воєнної психології, історичного краєзнавства тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Боровик, М. (2013). Ветерани по-радянські. *Український тиждень*. № 17–18 (285–286), с. 52–55.

Герасимов, І. О. (ред.). (2000). *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941–1945*. Київ, 944 с.

Зарічняк, Л. (2013). Кленовий листок із Тризубом. *Український тиждень*. № 17–18 (285–286), с. 56–58.

Косик, В. (1993). *Україна і Німеччина у Другій світовій війні*. Париж, 660 с.

Лисенко, О., Перехрест, О., Перехрест, І. & Іржавська, А. (2011). *Демографічні втрати України в роки Другої світової війни. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI ст.* Історичні нариси у 2 книгах. Книга 2. Київ, с. 737–784.

Муковський, І. Т. & Лисенко, О. Є. (1997). *Звитяга і жертовність: українці на фронтах Другої світової війни.* Київ, 568 с.

Україна і український народ у Другій світовій війні: дискусії. (2010). Випуск 4. Київ, 96 с.

REFERENCES

Borovyk, M. (2013). Veterany po-radianski [Soviet-style veterans]. *Ukrainskyi tyzhden.* № 17–18 (285–286), s. 52–55. [in Ukrainian].

Herasymov, I. O. (red.). (2000). *Bezsmertia. Knyha Pamiati Ukrainy. 1941–1945* [Immortality. Book of Memory of Ukraine. 1941–1945]. Kyiv, 944 s. [in Ukrainian].

Zarichniak, L. (2013). Klenovyi lystok iz Tryzubom [Maple leaf with Trident]. *Ukrainskyi tyzhden.* № 17–18 (285–286), s. 56–58. [in Ukrainian].

Kosyk, V. (1993). *Ukraina i Nimechchyna u Druhii svitovii viini* [Ukraine and Germany in the Second World War]. Paryzh, 660 s. [in Ukrainian].

Lysenko, O., Perekhrest, O., Perekhrest, I. & Irzhavska, A. (2011). *Demohrafichni vtraty Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny. Ukraina v Druhii svitovii viini: pohliad z XXI st.* [Demographic losses of Ukraine during the Second World War. Ukraine in the Second World War: a view from the 21st century]. Istorychni narisy u 2 knyakh. Knyha 2. Kyiv, s. 737–784. [in Ukrainian].

Mukovskyi, I. T. & Lysenko, O. Ie. (1997). *Zvityaha i zhertovnist: ukraintsi na frontakh Druhoi svitovoi viiny* [Victory and sacrifice: Ukrainians on the fronts of the Second World War]. Kyiv, 568 s. [in Ukrainian].

Ukraina i ukrainskyi narod u Druhii svitovii viini: dyskusii [Ukraine and the Ukrainian people in the Second World War: discussions]. (2010). Output 4. Kyiv, 96 s. [in Ukrainian].

Yurii FIIHURNYI

Ph.D. of Historical Sciences,

*The Research Institute of Ukrainian Studies
of the Ministry of Education and Science
of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

ORCID: [https:// orcid.org/0000-0002-6463-0920](https://orcid.org/0000-0002-6463-0920)

THE CONTRIBUTION OF UKRAINIANS TO THE VICTORY OVER NAZISM: MILITARY AND CIVIL LIFE OF THE WORLD WAR II VETERAN, GUARD SERGEANT STEPAN FIIHURNYI

The article analyzes the contribution of Ukrainians to the victory over Nazism on the example of the combat and life path of the Second World War veteran of the Guards Sergeant Stepan Fihurnyi. It is shown that during the undeclared Russian-Ukrainian hybrid war, especially after February 24, 2022, when the full-scale invasion of Russian troops on the territory of Ukraine began, the question of uniting the citizens of the Ukrainian state in opposing the invaders became acute. It was found that the national memory and knowledge of one's own historical past are very important in the consolidation of civil society. It was emphasized that the use of examples of the victorious heroism of our parents, grandfathers and great-grandfathers in the national-patriotic education of Ukrainian citizens will help speed up the victory over the Rashists. It is shown that during the Second World War, many countries and peoples suffered from fierce hostilities, Ukraine and the Ukrainian people occupy a special place among them. It was found that ethnic Ukrainians in 1939–1945 were soldiers of many armies: Red (Soviet), Wehrmacht (German), Polish, Hungarian, Romanian, Slovak, American (USA), Canadian, French and other military formations. It was found that the vast majority of Ukrainians were in the ranks of the Armed Forces of the USSR and selflessly fought against Nazism. It has been proven that thanks to the sacrifice of millions of Ukrainians, including the guards of sergeant Stepan Fihurnyi, Hitler's Germany was defeated and surrendered. The impact of totalitarianism on the transformation of victorious warriors into disenfranchised workers is determined. It was revealed that Ukrainians suffered significant losses in the fight against Nazism. It was emphasized that Ukrainian scientists should continue to actively study both the conceptual problems of the Second World War and more concrete ones related to the fates of ordinary Ukrainian men and women who, in those stormy and bloody times, made a significant contribution to the victory over Nazism.

Keywords: *Ukraine, Ukrainians, World War II, Nazism, totalitarianism, Stepan Fihurnyi.*